

Iranian Independent Islamic Human Rights Commission
کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران
انجمن حقوق الإنسان الاسلامیه فی ایران

حقوق بین الملل بشردوستانه و بی عملی بشردوستانه در قبال ایران

امور پژوهشی، آموزشی و ترویجی کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران

تابستان ۱۴۰۵

توضیحات مقدماتی کمیسیون:

در قبال تجاوز آمریکا و اسرائیل علیه ایران در اسفند ماه ۱۴۰۴ و فروردین ۱۴۰۵ شمسی، در سطح جهانی واکنش های گسترده ای نزد ملت های مختلف شکل گرفت. این واکنش ها در مواردی مشابه واکنش های پس از تجاوز ۱۲ روزه در خرداد و تیر ماه ۱۴۰۴ به ایران بود و در مواردی با واکنش های برجسته تر همراه شد به ویژه که در این تجاوز جدید علاوه بر ترور عالی ترین مقام ایران، برخی جنایات غیر انسانی همانند هدف قرار دادن مدرسه شجره طیبه میناب و به شهادت رساندن قریب به ۲۰۰ نفر از دانش آموزان و معلمان و کادر اداری مدرسه، هدف قراردادن ورزشگاه و خانه های مردم در لامرد با بمب های خاص دارای آثار غیر انسانی گسترده، هدف قراردادن ده ها مدرسه، دانشگاه، ورزشگاه، مرکز درمانی، آثار میراث فرهنگی و دیگر زیر ساخت های مردمی ایران، توجه جهانی را بیشتر به خود جلب کرد. اظهار نظرهای خود ترامپ در خلال جنگ رمضان و هفته های پس از آن نیز مزید بر علت شد تا جهانیان بهتر دریابند که وی از ارتکاب هر گونه جنایتی ابا ندارد و حتی تهدید به از بین بردن یک تمدن چند هزار ساله را مطرح می سازد یا اینکه حاضر است به تعبیر خودش «برای تفریح و سرگرمی» مرتکب جنایت غیر انسانی شود.

در چنین فضایی که اکثر ملت ها موضعگیری در محکومیت جنایات آمریکا و اسرائیل داشته اند، به طور طبیعی از نهادهای تخصصی حقوقی، حقوق دانان، نخبگان، آزادیخواهان و صلح طلبان در سراسر دنیا انتظار بیشتری می رفت که واکنش جدی نشان دهند چرا که این نهادها و افراد بهتر ابعاد نقض حقوق بین الملل و حقوق بشر و خطرات آن بر صلح و امنیت جهانی را درک می کنند فلذا هر گونه سکوت یا همراهی آنها با جنایتکاران امری غیر قابل قبول و شایسته نکوهش جلوه می کند. در پاسخ به انتظار منطقی یاد شده، برخی از نهادهای تخصصی حقوقی یا حقوق دانان و نخبگان علمی و صلح طلبان در سراسر دنیا واکنش های مناسبی هم از حیث محتوا و هم از حیث فوریت اعلام نظر، داشتند. اما بعضی نهادها و افراد متأسفانه محافظه کاری پیشه کرده و سخنی نگفتند که موجبات غضب مسئولان آمریکا یا رژیم اشغالگر اسرائیل را در پی داشته باشد یا اگر حرفی زدند دوپهلو و مبهم سخن گفتند و با عباراتی بی خاصیت، هر دو طرف را به کاهش تنش دعوت کردند یا ضمن اشاره به تجاوز آمریکا چند مطلب منفی غیر قابل توجیه نیز علیه طرف قربانی و مظلوم مطرح کردند.

برای آنکه مخاطبان ایرانی بهتر مطلع شوند که کدام نهادها و افراد برجسته و شناخته شده موضعگیری شفاف داشتند و کدام نهادها و کارشناسان هیچ موضعگیری نکرده یا مواضع بی خاصیتی داشتند، امور پژوهشی کمیسیون مناسب دانست که اولاً بررسی دقیقی در خصوص موضعگیری های نهادهای تخصصی حقوقی یا شخصیت های علمی فعال در حوزه حقوق و روابط بین الملل داشته باشد و موارد در خور توجه را گردآوری نماید. ثانیاً مصادیق برجسته را انتخاب و به فارسی برگردان نماید و در دسترس مخاطبان فارسی زبان قرار دهد. گزارش حاضر یکی از همین مجموعه آثار گردآوری شده است.

مقاله حاضر توسط یکی از کارشناسان حوزه حقوق و اخلاق بشردوستانه تقریر یافته است. وی دارای تجربیات جدی در قبال بحران های متعدد بشردوستانه از جمله در غزه است و در سال ۲۰۲۵ نیز مقاله «ضرورت های اخلاقی اقدام بشردوستانه در غزه»^۱ را منتشر کرد. در نوشتار حاضر نویسنده تلاش کرده تا آخرین داده های مربوط به عملکردهای بشردوستانه در قبال تجاوز به ایران را مورد بررسی قرار دهد و مشخص سازد که جامعه بین المللی در قبال ابعاد بشردوستانه جنایاتی که علیه مردم مظلوم ولی سربلند ایران واقع شد، عمدتاً به علل سیاسی و ترس از فشار آمریکا و متحدان آن دچار بی عملی شده و این وضعیت منفی هم از حیث تعهدات حقوقی بین المللی و هم از جهت معیارهای اخلاقی و انسانی امری خلاف و مردود است. وی هم چنین تصریح کرده که در قضیه تجاوز به ایران و پیامدهای بشردوستانه آن و قبل آن در موضوع غزه روشن شد که دکرترین مسئولیت به حمایت، دکرترین قابل تکیه ای نیست و دچار نارسایی های نظری متعدد است و در عمل نیز بیشتر در اختیار قدرت ها قرار گرفته که هر جا مایل باشند اهداف سیاسی خود را اجرایی کنند به این پوشش به ظاهر قابل قبول متوسل می شوند و در غیر این صورت، حمایت انسانی از قربانیان به ویژه در شرایطی که اهداف حملات آنها باشند، معنا نخواهد داشت. در مجموع، شاید این اثر را اولین پژوهش جدی در حوزه مسائل بشردوستانه تجاوز اخیر به ایران دانست چرا که معدود موارد قبلی منتشره دچار ضعف های برجسته توصیفی یا تحلیلی بودند و حتی در مواردی احساس می شد که نوعی سفارش نویسی برای برجسته سازی برخی نکات مورد نظر متجاوزان به ایران و محافل همدست آنها بوده اند.

امور پژوهشی کمیسیون ضمن تاکید بر اینکه ترجمه و بازتاب هر مقاله منتشره در خارج ایران لزوماً به معنای تایید همه دیدگاه های مطرح شده نویسندگان نیست، یادآوری می نماید که در روند نهایی سازی ترجمه حاضر، در مواردی برخی کلمات داخل براکت [در متن افزوده شد، برخی توضیحات در زیر نویس صفحات مقاله درج گردید و معادل انگلیسی برخی اصطلاحات یا کلمات مهم در زیر نویس هر صفحه منعکس شد تا فهم موضوع بهتر انجام پذیرد. ارجاعات انگلیسی خود نویسنده نیز عیناً ذیل هر صفحه حفظ گردید.

با امید به اینکه مخاطبان ارجمند آگاهی های خود در خصوص واقعیات جامعه جهانی از جمله چالش های فراروی اجرای حق و عدالت را ارتقا دهند و انگیزه بیشتری پیدا کنند که برای دفاع از حقوق ملی خویش حساسیت روز افزونی مبذول داشته و همواره مراقب باشند که هیچ بازیگری جرات تعرض و تجاوز به ایران را پیدا نکند، ترجمه انگلیسی به فارسی مقالات جناب ساکس در ادامه تقدیم میشود.

امور پژوهشی، آموزشی و ترویجی کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران

شهریور ۱۴۰۵

^۱. The Moral Imperatives of Humanitarian (in)Action in Gaza(<https://doi.org/10.1080/0377919X.2025.2561126>)

^۲. قبلاً امور پژوهشی کمیسیون دو نمونه از نوشتارهای منتشره فراملی در حوزه ابعاد بشردوستانه مربوط به تجاوز به ایران را ترجمه و معرفی کرد.

علاقتمندان به گزارشات منتشره بهار ۱۴۰۵ مراجعه کنند.

♦ نویسنده مقاله: دانیل مک‌نامارا ، پژوهشگر و تحلیلگر مستقل آمریکایی فعال در حوزه حقوق بشردوستانه و مسائل خاورمیانه و همکار با سازمان ملل در مسائل مربوط به مهاجرت، جابجایی اجباری و بازسازی و اخلاق بشردوستانه و حقوق بین‌الملل بشردوستانه

♦ مجری روند برگردان متن اولیه انگلیسی به فارسی: امیر احسان بی غم دانش پژوه رشته حقوق و همیار افتخاری کمیسیون

♦ ویرایش و نهایی سازی متن در امور پژوهشی کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران، شهریورماه ۱۴۰۵

♦ مآخذ مقاله: مجله مطالعات کشورها، دانشگاه تهران ، به زبان انگلیسی، جلد ۵ شماره ۱، ۲۰۲۷، نشر برخط درماه می ۲۰۲۶
(https://jcountst.ut.ac.ir/article_۱۰۶۹۴۹.html?lang=en)

♦ شناسه متن : ۰۵/۲/۲۱۶

هر گونه نقل مطالب گزارش حاضر و یا باز نشر جزئی یا کلی آن با ذکر مآخذ و رعایت استناد به امور پژوهشی کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران، مجاز است.

امور پژوهشی کمیسیون از هر گونه نظر و پیشنهاد مخاطبان ارجمند به ویژه صاحب نظران و کارشناسان محترم در راستای ارتقای تلاش ها استقبال می کند. مشارکت در فعالیت های عام المنفعه نیز برای همه میسر است.

www.ihrc.ir

حقوق بین الملل بشردوستانه و بی عملی بشردوستانه در قبال ایران

نویسنده: دانیل مک نامارا، پژوهشگر و تحلیلگر مستقل آمریکایی فعال در حوزه حقوق بشردوستانه و مسائل خاورمیانه

(تاریخ انتشار برخط: ۱۷ می ۲۰۲۶)

چکیده:

حملات مشترک آمریکا و اسرائیل و تهدیدهای آخرازمانی علیه ایران، مستلزم اقدام فوری جهانی – به ویژه از سوی سازمان ملل متحد – برای جلوگیری از بی عدالتی ها و جنایات فجیع است. حملات غیرقانونی علیه جمعیت غیرنظامی و زیرساخت های غیرنظامی، که نقض های جدی حقوق بین الملل بشردوستانه محسوب می شوند، مستوجب واکنشی قدرتمند در چارچوب حقوقی بوده و بالقوه باید مشمول صلاحیت [قضایی] جهانی به عنوان جنایت جنگی قرار گیرند. این مقاله کوتاه، اصول اقدام بشردوستانه در مناطق درگیر مخاصمه را تشریح می کند و نشان می دهد که چگونه جامعه بین المللی به صورت جمعی در انجام مسئولیت های قانونی و اخلاقی خود برای حمایت از جمعیتی که تحت حمله [در ایران] قرار گرفته است، ناکام مانده است.

متن مقاله:

در ۲۸ فوریه ۲۰۲۶، ایالات متحده و اسرائیل یک عملیات نظامی مشترک را در ایران آغاز کردند که طی آن هزاران حمله در سراسر کشور انجام شد. مقامات ایرانی نیز که حملات تلافی جویانه ای را در سراسر منطقه و عمدتاً علیه دارایی ها و مواضع ایالات متحده آغاز کردند، دامنه درگیری مسلحانه را به خصومت های منطقه ای گسترش دادند؛ وضعیتی که با حملات اسرائیل به لبنان تشدید شد و در نتیجه، تلفات قابل توجه غیرنظامیان و تخریب زیرساخت های غیرنظامی به بار آمد. با تشدید خشونت، بخش عمده نگرانی جهانی همچنان معطوف به پیامدهای گسترده تر مرتبط با

بازارها و سیاست بین‌المللی است که در پی بسته‌شدن بخشی^۳ از تنگه هرمز - به‌عنوان گذرگاه حیاتی تجارت و کشتیرانی منطقه - ایجاد شده است. اما این موضوعات مورد تأکید، آثار ویرانگر این مخاصمه بر میلیون‌ها غیرنظامی و تضعیف اصول بنیادینی را که زیربنای حقوق بین‌الملل بشردوستانه (IHL) و اقدامات بشردوستانه را تشکیل می‌دهند، تحت‌الشعاع قرار داده‌اند.

حقوق بین‌الملل بشردوستانه، به دلایل بشردوستانه، حملات مستقیم علیه غیرنظامیان و اموال غیرنظامی را به‌شدت ممنوع می‌کند.^۴ حقوق بین‌الملل بشردوستانه در خصوص قواعد جنگی که بر مخاصمات مسلحانه حاکم هستند، کاملاً روشن‌اند؛ این موازین رفتار دولت‌ها و سایر طرف‌های درگیر در مخاصمه را تنظیم می‌کنند و بسیاری از قواعد ناظر بر نحوه انجام مخاصمات بر اصول بنیادین "تفکیک، تناسب و احتیاط"^۵ استوارند. اصول حقوق بین‌الملل بشردوستانه برای حفاظت از جمعیت غیرنظامی در برابر آثار مخاصمه وجود دارند و با ایجاد توازن میان ضرورت نظامی و ملاحظات انسانی، ممنوعیت‌ها و محدودیت‌هایی را بر ابزارها و روش‌های جنگی که طرف‌های درگیر می‌توانند به کار گیرند، اعمال می‌کنند.

اصل کلیدی تفکیک ایجاب می‌کند که طرف‌های درگیر در مخاصمه همواره میان رزمندگان و غیرنظامیان و نیز میان اهداف نظامی و اموال غیرنظامی، از قبیل منازل، زیرساخت‌های غیرنظامی و محیط زیست، تمایز قائل شوند. طرف‌های درگیر مخاصمه فقط می‌توانند حملات خود را متوجه رزمندگان کنند و هرگز نباید غیرنظامیان را هدف قرار ندهند (ICRC 2005، قاعده ۱)؛^۶ همچنین آنان تنها مجازند اهداف نظامی را هدف قرار دهند و هرگز نباید اموال غیرنظامی را هدف قرار ندهند (ICRC 2005، قاعده ۷).^۷ حملات کورکورانه،^۸ یعنی حملاتی که برخلاف الزامات مقرر، متوجه یک هدف نظامی مشخص نیستند، نیز به‌شدت ممنوع‌اند. به همین ترتیب، اعمال یا تهدیدهای

^۳ . معلوم می‌شود در زمان نوشتن مقاله نویسنده حاضر، هنوز امکان رفت و آمدهایی از جنوب تنگه هرمز و در آب‌های سرزمینی عمان وجود داشته است که سخن از بسته‌شدن "بخشی" از تنگه کرده است. این وضعیت در اثر سو استفاده‌های آمریکا و تحولات جنگی بعدی، در مقطعی به طور کامل توسط نیروهای مسلح ایران بسته شد و هیچ کشتی اجازه نیافت که بدون هماهنگی با ایران ورود یا خروج داشته باشد (توضیح افزوده بر متن).
^۴ . برای اطلاعات بیشتر، ر.ک. به چهار کنوانسیون ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل‌های الحاقی آن‌ها، به‌علاوه منشور سازمان ملل متحد که شرایطی را که در آن دولت‌های عضو می‌توانند مداخله کنند - چه با مجوز سازمان ملل و چه در چارچوب دفاع مشروع - به‌روشنی تعریف می‌کند:

The Geneva Conventions and their Commentaries | ICRC and United Nations Charter (full text) | United Nations

^۵ . The principles of distinction, proportionality, and precaution

^۶ . The International Committee of the Red Crescent (ICRC), Customary IHL, Rule 1

^۷ . ICRC, Customary IHL, Rule 7

^۸ . Indiscriminate attacks

خشونت آمیزی که هدف اصلی آنها ایجاد رعب و وحشت در میان جمعیت غیرنظامی باشد نیز ممنوع است (ICRC ۲۰۰۵، قاعده ۲).^۹

حملاتی که علیه یک رزمنده یا هدف نظامی صورت می گیرند، باید اصل تناسب را رعایت کنند؛ بدین معنا که آغاز حمله ای که انتظار می رود موجب تلفات اتفاقی غیرنظامیان،^{۱۰} جراحات غیرنظامیان یا خسارت به اموال غیرنظامی شود، در صورتی که این خسارات بیش از حد ارزیابی شوند، ممنوع است (ICRC 2005، قاعده ۱۴).^{۱۱} به بیان دیگر، یک هدف نظامی تنها زمانی می تواند مورد حمله قرار گیرد که پس از ارزیابی، این نتیجه حاصل شود که تلفات و خسارات وارده به غیرنظامیان، در مقایسه با مزیت نظامی مورد انتظار، نامتناسب نیست.

اصل نهایی، یعنی اصل احتیاط، تمامی طرف های درگیر در محاصره را ملزم می کند که همواره برای در امان نگه داشتن جمعیت غیرنظامی و اموال غیرنظامی از آثار عملیات نظامی، مراقبت لازم را به عمل آورند (ICRC ۲۰۰۵، قاعده ۱۵).^{۱۲} با توجه به خطر قابل توجه آسیب به غیرنظامیان، حقوق بین الملل بشردوستانه تعهدات مفصلی را بر کسانی که حملات را برنامه ریزی و اجرا می کنند تحمیل می کند؛ از جمله اینکه تمام اقدامات احتیاطی ممکن را برای احراز نظامی بودن اهداف به کار گیرند؛ از تلفات اتفاقی غیرنظامیان، جراحات آنان و خسارت به اموال غیرنظامی جلوگیری کنند یا دست کم آن را به حداقل برسانند؛ ارزیابی کنند که آیا انتظار می رود حمله موجب نقض اصل تناسب شود یا خیر؛ در صورتی که مشخص شود حمله با اصل تفکیک یا قاعده تناسب مغایرت خواهد داشت، آن را لغو یا متوقف کنند؛ و درباره حملاتی که ممکن است جمعیت غیرنظامی را تحت تأثیر قرار دهند، هشدار مؤثر و قبلی صادر کنند.

مسئولیت به حمایت^{۱۳}

مسئولیت به حمایت (R2P)، به عنوان یک هنجار بین المللی مکمل که در واکنش به شکست های مکرر جامعه بین المللی در پایبندی به اصول حقوق بین الملل بشردوستانه شکل گرفته است، بیانگر یک تعهد سیاسی برای پایان دادن به شدیدترین اشکال خشونت و آزار و اذیت، از جمله جنایت علیه بشریت، جنایات جنگی و نسل کشی

^۹ ICRC, Customary IHL, Rule 2

^{۱۰} Incidental loss of civilian

^{۱۱} ICRC, Customary IHL, Rule 14

^{۱۲} ICRC, Customary IHL, Rule 15

^{۱۳} The Responsibility to Protect

است. این اصل بر تعهد جمعی جامعه بین‌المللی - با سازمان ملل متحد در جایگاه رهبر این تلاش - برای جلوگیری از نقض‌های شدید حقوق بشر و کاهش آثار آنها تأکید می‌کند (مجمع عمومی سازمان ملل متحد، ۲۰۰۵).^{۱۴} [برابر اصل مزبور] از جامعه بین‌المللی خواسته می‌شود اقدامات ضروری، از جمله اقدامات قهرآمیز، را برای حفظ نظم و ثبات از طریق روش‌های پیشگیرانه اتخاذ کند. مسئولیت به حمایت همچنین بر احترام به حاکمیت ملی تأکید دارد و مقرر می‌کند که هرگونه اقدام احتمالی برای مداخله نظامی باید ماهیتی قانونی داشته باشد. بنابراین، چارچوب مسئولیت به حمایت به توازن ظریف میان دغدغه‌های بشردوستانه و حاکمیت دولت‌ها می‌پردازد و نماد تعهد مشترک جامعه بین‌المللی برای دفاع از حقوق بشر و امنیت جهانی است.

اهداف اولیه [متجاوزان] برای تغییر رژیم [سیاسی ایران] به تهاجمی تمام‌عیار علیه [کشور] ایران منجر شده‌اند که در آن کُشدگی [بی حد و حصر]، بر قانونی‌بودن [ولو ضعیف و حداقلی]^{۱۵} غلبه یافته است. حملات هوایی شدید در چندین استان ایران موجب تلفات بالای غیرنظامیان و خسارات گسترده به زیرساخت‌های غیرنظامی، از جمله منازل، مدارس و مراکز بهداشتی شده است (گزارشات وزارت بهداشت و آموزش پزشکی ایران، آوریل ۲۰۲۶؛ وزارت امور خارجه ایران، آوریل ۲۰۲۶؛ کمیته صلیب سرخ، آوریل ۲۰۲۶).^{۱۶} حملات به زیرساخت‌های حیاتی و تأسیسات

^{۱۴}. همان‌گونه که در سند نتایج اجلاس جهانی ۲۰۰۵ (A/RES/60/1) و در نامه دبیرکل خطاب به رئیس شورای امنیت سازمان ملل (S/2007/721) بیان شده، که در آن نیاز سازمان ملل به عملیاتی‌تر کردن بیشتر اصل مسئولیت حمایت به رسمیت شناخته شد. برای اطلاعات بیشتر درباره اصل مسئولیت حمایت، ر.ک.:

The International Commission on Intervention and State Sovereignty (2021). For broader and critical perspectives on R2P including recent failures, see Roff (2013), Hobson (2022), and Illingworth (2025).

^{۱۵}. این توصیف نویسنده بدون تصریح، برگرفته از عین سخن پیت هگزت وزیر جنگ آمریکا است که اعلام کرد ما کشتن و بیرحمی شدید را علیه ایران برای پیروزی قاطع اولویت خواهیم داد نه اینکه خودمان را سرگرم رعایت موازین ضعیف قانونی کنیم. این نظر وی مورد انتقادات زیاد در خود آمریکا نیز واقع شده و در مقالات متعدد بدان پرداخته‌اند که مواردی از آنها در امور پژوهشی کمیسیون به فارسی ترجمه و منتشر شده است (توضیح افزوده بر متن)

^{۱۶}. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ایران برآورد می‌کند که حدود ۳۷۵،۳ غیرنظامی کشته شده‌اند و ده‌ها هزار نفر نیز احتمالاً زخمی شده‌اند. این برآورد بر اساس تحلیل تطبیقی داده‌های عمومی محدود درباره جمعیت و محل حملات، از جمله افرادی که در شعاع ۵۰۰ متری مناطق گزارش شده محل اصابت قرار داشته‌اند، انجام شده است.

US-Israel attacks on Iran: Death toll and injuries live tracker | Conflict News | Al Jazeera.

جمعیت هلال احمر ایران (IRCS) در حال حاضر برآورد می‌کند که بیش از ۱۳۵ هزار واحد غیرنظامی، شامل واحدهای مسکونی و تجاری، آسیب دیده یا تخریب شده‌اند. برای مروری بر اقدامات ادعایی تجاوزکارانه علیه ایران از دیدگاه وزارت امور خارجه ایران، به گزارش مفصل منتشره زیربط [صفحه ۱۲۴] در آدرس زیر مراجعه شود:

https://geneva.mfa.gov.ir/files/mfageneva/newsattachment/2026042216213579045827631.pdf?utm_source=copilot.com

صنعتی همچنین خدمات اساسی، از جمله برق، ارتباطات از راه دور و شاید شدیدتر از همه، آب را مختل کرده و در نتیجه خطرات فوری و بلندمدت زیست‌محیطی و بهداشتی افزایش یافته است. موج گسترده جابه‌جایی جمعیت^{۱۷} نیز با تشدید ناامنی ناشی از درگیری و حملات هوایی افزایش یافته و موجب جابه‌جایی‌ها و تخلیه‌های گسترده در چندین استان و در نتیجه، افزایش شدید نیازهای بشردوستانه شده است (کمیساریای عالی امور پناهندگان، آوریل ۲۰۲۶؛ سازمان بین‌المللی مهاجرت، آوریل ۲۰۲۶).^{۱۸}

رئیس‌جمهور ایالات متحده به‌طور کاملاً عمدی و علنی، حملات گسترده و عظیمی را علیه اموال غیرنظامی در ایران برنامه‌ریزی کرده است. تهدیدهای بی‌سابقه، صرف‌نظر از اینکه صرفاً اغراق‌آمیز یا مبتنی بر ادبیات تحریک‌آمیز^{۱۹} تلقی شوند، در مجموع به منزله جنایات جنگی از پیش طراحی شده هستند. تهدید رئیس‌جمهور ایالات متحده به نابودی و ویرانی جبران‌ناپذیر، آشکارا قواعد بنیادین حقوق بین‌الملل را در هم می‌شکند و می‌تواند پیامدهایی فاجعه‌بار برای بیش از ۹۰ میلیون نفر دربرداشته باشد.^{۲۰}

^{۱۷} population movements

^{۱۸}. کمیساریای عالی سازمان ملل متحد برای امور پناهندگان (UNHCR) برآورد می‌کند که در اوج حملات، حدود ۲,۳ میلیون نفر در داخل کشور آواره شده‌اند که ۷۵ درصد آنها در داخل تهران جابه‌جا شده‌اند.

UNHCR Middle East Situation: Emergency Flash Update #12 as of 14 April 2026 - Iran (Islamic Republic of) | ReliefWeb

سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM) نیز اعلام کرده است که ۲۵۰ هزار نفر مستقیماً تحت تأثیر قرار گرفته‌اند.

Escalation in the Middle East and Beyond Situation Report (10 April 2026) - Iran (Islamic Republic of) | ReliefWeb

روشن نیست که تشدید نظامی چه تأثیری بر ۱,۶۵ میلیون پناهنده افغان و اتباع سایر کشورهای ثالث که ایران همچنان میزبان آنهاست، گذاشته است.

^{۱۹} Hyperbole or incendiary rhetoric

^{۲۰}. رئیس‌جمهور ایالات متحده بارها تهدیدهای تشدیدشونده‌ای علیه زیرساخت‌های انرژی و حمل‌ونقل ایران صادر کرد و هشدار داد که مگر مقامات ایرانی تنگه هرمز را بازگشایی کنند، ایالات متحده «نابودی کامل» پل‌ها و نیروگاه‌های این کشور را رقم خواهد زد، و بعدها تهدید کرد که ایران را «به عصر حجر بازخواهد گرداند»:

Trump says Iran could be 'taken out' on Tuesday, Hegseth says major strikes to come | Reuters;

در پنجم آوریل، رئیس‌جمهور هشدار داد که ایران ممکن است «در یک شب از میان برداشته شود» و مهلتی تا ساعت ۲۰:۰۰ به وقت شرقی آمریکا در ۷ آوریل برای تمکین مقامات ایرانی تعیین کرد و بعدها متعهد شد که کشور را «در حال سوختن، انفجار، و برای همیشه غیرقابل استفاده» رها خواهد کرد:

Trump gives Iran until Tuesday night to open Strait of Hormuz, WSJ reports | Reuters;

در هفتم آوریل، ارتش اسرائیل هشدار بیشتری از حد گسترده به غیرنظامیان در سراسر ایران داد تا از قطارها و خطوط ریلی در سراسر کشور دوری کنند و اعلام کرد که این امر جان افراد را به خطر می‌اندازد:

در اوایل آوریل، نیروهای آمریکایی - اسرائیلی به زیرساخت‌های غیرنظامی حمله کردند - با تکرار سابقه غیرقانونی ژوئن ۲۰۲۵ - از جمله پل‌ها، نیروگاه‌ها، کارخانه‌های فولاد، دانشگاه‌ها و تأسیسات پتروشیمی، و در نتیجه غیرنظامیان را هدف قرار داده، جمعیت [ایران] را محکوم به تحمل سال‌ها و احتمالاً دهه‌ها دشواری عمیق‌تر اجتماعی - اقتصادی کردند؛ همچنین آسیب‌های جدی به سلامت غیرنظامیان و محیط زیست وارد آورده و خساراتی ماندگار بر زندگی و معیشت مردم بر جای گذاشتند. حملات مشخصاً علیه تأسیسات و سایت‌های هسته‌ای خطر آزادسازی مواد رادیولوژیک را به همراه دارد و علاوه بر آن، با توجه به فقدان شواهد/ ادله و مستندات معتبر کافی مبنی بر اینکه ایران واقعاً در حال تولید مواد هسته‌ای با درجه تسلیحاتی بوده است، [هر گونه حمله علیه این تأسیسات] با وضعیت مراکز پذیرفته شده به عنوان اهداف نظامی مشروع در چارچوب حقوق بین‌الملل بشردوستانه، مغایرت دارد (آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، ژوئن ۲۰۲۵؛ شعبه آمریکایی انجمن حقوق بین‌الملل، آوریل ۲۰۲۶).^{۲۱}

هدف قرار دادن عمدی زیرساخت‌های غیرنظامی، طبق حقوق بین‌الملل، جنایت جنگی سنگین محسوب می‌شود. حتی در موارد محدودی که زیرساخت غیرنظامی واجد شرایط هدف نظامی مشروع باشد - که از آن با عنوان اصل «کاربرد دوگانه» یاد می‌شود - یک طرف درگیری همچنان نمی‌تواند آن را مورد حمله قرار دهد، چنانچه این اقدام تهاجمی ممکن است موجب آسیب نامتناسب به غیرنظامیان شود. زیرساخت‌های انرژی، نیروگاه‌ها و سامانه‌های آب برای زندگی غیرنظامیان ضروری‌اند و دسترسی به آب پاک، مراقبت پزشکی، برق بیمارستان‌ها، زنجیره تأمین مواد

Donald Trump says 'a whole civilisation will die' if Iran ignores demands | US-Israel war on Iran | The Guardian.

در دوازدهم آوریل، رئیس‌جمهور بلافاصله پس از فروپاشی مذاکرات در پی نشست دوجانبه ایران و آمریکا در پاکستان، تهدیدهای خود علیه اهداف غیرنظامی را در طول آتش‌بس تکرار کرد:

April 12, 2026: US Central Command says it will begin blockade of Iranian ports | AP News.

در همین دوره، حملات مشترک آمریکا-اسرائیل در سراسر ایران به پل‌ها، تأسیسات پتروشیمی، و کارخانه‌های فولاد اصابت کرد و غیرنظامیان را هدف قرار داد و نگرانی‌ها را درباره حملات گسترده و غیرقانونی به زیرساخت‌های ضروری غیرنظامی افزایش داد. در ۲۳ آوریل، وزیر دفاع اسرائیل اظهار داشت که اسرائیل منتظر «چراغ سبز آمریکا برای بازگرداندن ایران به عصر حجر» است:

Defense Minister Katz: We're awaiting US green light to 'return Iran to Stone Age' | Arab News.

^{۲۱}. موضوعی که آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA) - که به عنوان مرجع مستقل انرژی هسته‌ای در چارچوب نظام سازمان ملل متحد فعالیت می‌کند - بارها پیش از حملات آمریکا-اسرائیل که تأسیسات نظامی را هدف قرار داد، درباره سه سایت غنی‌سازی هسته‌ای اصفهان، فردو، و نظنز بیان کرده است:

Statement on the situation in Iran | IAEA

دیدگاه‌هایی که شاخه آمریکایی انجمن حقوق بین‌الملل (ABILA) نیز آن را بازتاب داده است:

Statement of the President of the American Branch of the International Law Association Regarding the United States Attack on Iran - ABILA

غذایی و معیشت‌های اساسی را پشتیبانی می‌کنند. به بیان ساده، حمله به زیرساخت‌های حیاتی و تأسیسات صنعتی در چنین مقیاس گسترده و بی‌سابقه‌ای غیرقانونی است و می‌تواند مصداق جنایت جنگی باشد و در عین حال، قواعد بنیادین حقوق بین‌الملل بشردوستانه را نقض کند؛ امری که پیامدهایی فاجعه‌بار برای غیرنظامیان خواهد داشت.^{۲۲}

پیش از آغاز حملات آمریکا و اسرائیل در ۲۸ فوریه، وزارت دفاع ایالات متحده، بدون دلیل موجه و بدون رعایت تشریفات قانونی، مقامات ارشد نظامی بلندپایه را برکنار کرد و بدین ترتیب سازوکارهای حقوقی و نظارتی را که برای کاهش آسیب به غیرنظامیان از طریق ایجاد محدودیت‌های بیشتر بر عملیات نظامی طراحی شده بودند، تضعیف کرد.

دولت ایالات متحده همچنین محدودیت‌های مربوط به مین‌های زمینی ضدنفر را لغو کرد و با خرید مهمات خوشه‌ای – که ذاتاً برای غیرنظامیان زیان‌بارند – از اسرائیل موافقت کرد؛ اقدامی که نشان‌دهنده پذیرش تسلیحات کور و بی‌توجهی آشکار به افراد در معرض خطر بود (سازمان دیده بان حقوق بشر، فوریه ۲۰۲۶).^{۲۳} راهبرد دفاع ملی ایالات متحده در سال ۲۰۲۶ از این نیز فراتر رفت و کاهش آسیب به غیرنظامیان را به‌عنوان یک ملاحظه صریح سیاستی حذف کرد؛ اقدامی که نشان‌دهنده نوعی پس‌رفت مرگبار بود.^{۲۴}

حمله به مدرسه ابتدایی شجره طیبه

بمباران مرگبار مدرسه ابتدایی شجره طیبه در میناب، استان هرمزگان، در جنوب ایران توسط آمریکا و اسرائیل، احتمالاً یکی از شدیدترین و آشکارترین موارد نقض حقوق بین‌الملل بشردوستانه و حقوق بین‌الملل بشر است. این حمله هولناک که بیش از ۱۷۵ نفر، عمدتاً کودک، را کشت و دست‌کم ۱۰۰ نفر دیگر را مجروح کرد، در نخستین

^{۲۲}. برای نمونه‌ای گویا از حملات غیرقانونی به زیرساخت‌های نفت و گاز، ر.ک.:

Worst-case scenario': 23 oil and gas sites targeted since beginning of Iran conflict, experts say - ABC News

درباره حمله اسرائیل به میدان گازی حیاتی پارس جنوبی، ر.ک.:

Israeli Officials Said U.S. Was Told About South Pars Attack - The New York Times

درباره حملات به تأسیسات نمک‌زدایی آب، ر.ک.:

Vital Water Desalination Plants in Iran and Bahrain Are Attacked - The New York Times.

^{۲۳}. US: Cluster Munitions Plan a Deadly Regression | Human Rights Watch

^{۲۴}. Deadly regression

^{۲۵}. Trump Administration Releases 2026 National Defense Strategy | Lawfare

روز جنگ رخ داد.^{۲۶} با وجود آنکه این حمله هوایی احتمالاً اقدامی عمدی و هدفمند بوده و چندین ساختمان در موجی هماهنگ از حملات با مهمات دقیق مورد اصابت قرار گرفته بودند، شمار اندکی از سازمان‌های بین‌المللی یا کشورهای عضو، خشم خود را نسبت به این کشتار ابراز کردند.^{۲۷}

فراخوان‌ها برای اینکه طرف‌های درگیر پس از این حمله میان رزمندگان/اهداف نظامی و غیرنظامیان/اموال غیرنظامی تمایز قائل شوند – و همچنین اصول تناسب و احتیاط را رعایت کنند.^{۲۸} کاملاً ناکافی و نامتناسب بود. رعایت حقوق بین‌الملل بشردوستانه بر تعهد یکسان دولت به تضمین رعایت این حقوق توسط نیروهای مسلح خود و احترام به آن از سوی سایر اشخاص یا گروه‌ها تأکید دارد.^{۲۹} بنابراین، در حقوق بین‌الملل بشردوستانه هم مبنای حقوقی و هم تعهد اخلاقی برای رعایت و اجرای دستورالعمل‌های آن وجود دارد؛ امری که دست کم باید موجب مطالبه پاسخ‌گویی مسئولان برنامه‌ریزی و اجرای حمله غیرقانونی آمریکا می‌شد.

[پیامدهای بهداشتی و انسانی]

زیرساخت‌های بهداشت عمومی نیز هدف حمله قرار گرفته و از کار افتاده‌اند و در نتیجه، بار انسانی درگیری بیش از پیش تشدید شده است. اختلال در مدیریت بیماری‌های مزمن، مراقبت‌های مادر و نوزاد، کنترل بیماری‌های عفونی و

^{۲۶}. برای مشاهده ویدئوهای مربوط به پیامدهای فوری حملات، چند کانال تلگرامی زیر قابل رجوع است:

Telegram: View @enmehrnews, Telegram: View @farsna, and Telegram: View @mehrnews.

در مجموع، جمعیت هلال احمر ایران برآورد کرده است که ۷۶۳ مدرسه آسیب دیده یا تخریب شده‌اند. بعدها گزارش‌هایی نیز منتشر شد مبنی بر اینکه آمریکا یک مدرسه ابتدایی و سالن ورزشی در شهر لامرد در جنوب ایران را هدف قرار داده و بار دیگر کودکان در میان کشته‌شدگان بوده‌اند.

New U.S. Missile Hit Iranian Sports Hall and School, Analysis Shows - The New York Times

^{۲۷}. شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد (OHCHR) سرانجام در ۲۷ مارس، در پی درخواست رسمی جمهوری اسلامی ایران، یک نشست اضطراری برگزار کرد؛ اما نتیجه آن صرفاً درخواست از آمریکا برای تکمیل تحقیقات ادعایی خود و انتشار نتایج آن بود. کمیته حقوق کودک سازمان ملل نیز بیانه‌ای ضعیف صادر کرد و نسبت به گزارش‌های مربوط به حملات ابراز نگرانی کرد؛ این در حالی بود که این کمیته مأموریت مشخصی برای حمایت از تمامی کشورهای عضو در جهت حفاظت از حق حیات، بقا و رشد هر کودک و اتخاذ تمامی اقدامات لازم برای تضمین احترام به حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه دارد.

Iran: Children must never be collateral damage; UN committee says | OHCHR

یک بیانیه مشترک از سوی هشت کارشناس سازمان ملل نیز بیشتر بر تشدید گسترده‌تر درگیری‌های منطقه‌ای تمرکز داشت تا جنایت جنگی ارتکاب‌یافته در میناب.

UN experts denounce aggression on Iran and Lebanon, warn of devastating regional escalation | OHCHR.

^{۲۸} ICRC, Customary IHL, Rule ۱۵

^{۲۹} ICRC, Customary IHL, Rule ۱۳۹

خدمات سلامت روان، موجب افزایش مرگ و میر و بیماری‌های بلندمدت می‌شود که به اعتقاد نویسنده، ممکن است حتی از تلفات مستقیم ناشی از درگیری مسلحانه نیز بیشتر باشد (مرادی لکه و دیگران، ۲۰۲۵).^{۳۰} این بحران اضطراری سلامت در شرایطی رخ می‌دهد که شکنندگی اقتصادی طولانی‌مدت و ضعف‌های ساختاری بخش‌های مختلف، در پی دهه‌ها تحریم، با فشارهای تورمی، محدودیت مسیرهای تأمین داروهای ضروری و عوامل فشارزای زیست‌محیطی، تاب‌آوری نهادی^{۳۱} را به شدت تحت فشار قرار داده‌اند.^{۳۲}

آسیب و تخریب بیمارستان‌ها و زیرساخت‌های ضروری سلامت – بر اساس برآورد جمعیت هلال احمر ایران، ۳۱۶ مرکز درمانی مورد اصابت قرار گرفته‌اند – نگرانی‌های جدی در خصوص تعهدات قانونی و الزامات سلامت عمومی ایجاد می‌کند.^{۳۳} بار دیگر، انتظار می‌رود جامعه بین‌المللی با وضوح و وحدت واکنش نشان دهد و از همه طرف‌ها بخواهد به‌طور کامل از حقوق بین‌الملل بشردوستانه تبعیت کنند و حفاظت از کارکنان پزشکی، مراکز درمانی و زیرساخت‌های غیرنظامی را تضمین نمایند.^{۳۴}

فقدان محکومیت جهانی و نبود گسترده یک واکنش بین‌المللی هماهنگ‌تر، هم قابل توجه و هم چشمگیر بوده است. جامعه بین‌المللی، از جمله شورای امنیت سازمان ملل متحد، نهادهای منطقه‌ای و کشورهای عضو، باید فوراً برای جلوگیری از فاجعه قریب‌الوقوع مداخله می‌کردند و به‌صراحت تأکید می‌کردند که تحریک، صدور دستور یا ارتکاب جنایات جنگی، جنایت علیه بشریت و قصد نسل‌کشی، بر اساس حقوق بین‌الملل موجب مسئولیت کیفری فردی^{۳۵} است.

^{۳۰}. درباره آثار فاجعه‌بار بر سلامت جمعیت، ر.ک.:

Moradi-Lakeh et al. (۲۰۲۵) with Sajadi and Majdzadeh (2022)

^{۳۱}. Institutional resilience

^{۳۲}. درباره آسیب درازمدت بهداشتی و زیست‌محیطی به غیرنظامیان، ر.ک.:

Iran: Israel's Oil Depot Strikes Endanger Environment, Health | Human Rights Watch

^{۳۳} How the U.S.-Israeli Strikes on Iran Have Damaged Schools and Hospitals - The New York Times

^{۳۴}. بیمارستان گاندی در تهران نمونه‌ای گویا است، پس از آن‌که در ۱ مارس [۲۰۲۶] هدف قرار گرفت و فیلم‌های دلخراشی از تلاش کادر پزشکی برای انتقال سلول‌ها، جنین‌ها، و نوزادان از بخش لقاح آزمایشگاهی (IVF) منتشر شد:

Iran demands international action after attacks impact hospitals, schools | US-Israel war on Iran News | Al Jazeera.

^{۳۵}. Individual criminal responsibility

تهدیدهای رئیس‌جمهور آمریکا، همراه با تشدید حملات آمریکا و اسرائیل که زیرساخت‌های حیاتی غیرنظامی را نابود می‌کردند، میلیون‌ها نفر از مردم ایران و بستگان مضطرب آنان در سراسر جهان را به وحشت انداخت؛ در حالی که جان ده‌ها میلیون نفر در معرض خطر قرار داشت. فراخوانی برای اقدام فوری جهت توقف حملات غیرقانونی – حملاتی که بالقوه می‌توانستند یک کشور کامل را در تاریکی فرو ببرند و میلیون‌ها نفر را از حقوق اساسی انسانی خود، از جمله حق حیات، آب، غذا، مراقبت‌های بهداشتی و برخورداری از سطح مناسب زندگی محروم کنند – وجود نداشت. حقوق بین‌الملل، بار دیگر، ظاهراً از اقدام و حمایت ناتوان مانده است.

جامعه بین‌المللی باید فوراً در برابر گرایش فزاینده آمریکا و اسرائیل به خشونت واکنش نشان می‌داد و از تمامی طرف‌ها می‌خواست حداکثر خویشتن‌داری را اعمال کنند، کاملاً به حقوق بین‌الملل بشردوستانه پایبند باشند و تمام اقدامات ممکن را برای حفاظت از غیرنظامیان و اموال غیرنظامی به کار گیرند. به‌طور خاص، انتظار می‌رفت سازمان ملل این تعهدات را تقویت کرده و ضمن پاسخ‌گویی به نیازهای فوری، به جلوگیری از فاجعه بزرگ بشردوستانه قریب‌الوقوع کمک کند. نظارت‌های اساسی عمومی که باید همراه با استفاده از نیروی نظامی وجود داشته باشند، غایب‌اند و نیاز به صداهای بی‌طرف و شفاف بیش از گذشته – نه کمتر – اهمیت یافته است. نگرانی‌ها درباره اظهارات و تهدیدهای مقامات ارشد آمریکا – به‌ویژه جنایت جنگی دستور دادن یا تهدید به عدم اعطای امان – نشان‌دهنده تضعیف نظام‌مند سازوکارهای نهادی حفاظتی است.^{۳۶}

دفتر سازمان ملل برای هماهنگی امور بشردوستانه (OCHA)، که [از طریق] بخش دبیرخانه سازمان ملل مسئول هماهنگی و تأمین مالی واکنش‌های اضطراری است، تاکنون تنها ۱۲ میلیون دلار آمریکا از صندوق اضطراری بلایا برای حمایت از عملیات میدانی در ایران اختصاص داده است؛ این رقم در مقایسه با تخصیص چشمگیر ۸۴/۸ میلیون دلار برای لبنان بسیار ناچیز است.^{۳۷} سازمان جهانی بهداشت (WHO) نیز، در وضعیتی حتی نامطلوب‌تر، تنها ۸۰۰ هزار دلار آمریکا از صندوق اضطراری خود برای حمایت از واکنش بهداشتی در ایران آزاد کرده است.^{۳۸}

^{۳۶}. درباره تهدید وزیر جنگ آمریکا برای عدم اعطای امان، ر.ک.:

Secretary of War Pete Hegseth and Chairman of the Joint Chiefs Air Force Gen. Dan Caine Hold a Press Briefing > U.S. Department of War > Transcript | U.S. Department of War

در حقوق بین‌الملل بشردوستانه، اعلام اینکه هیچ امانی داده نخواهد شد [و نهایت بیرحمی و کُشدگی و تخریب‌گری در خلال مخاصمه بکار گرفته خواهد شد]، به‌ویژه ممنوع است؛ این ممنوعیت حتی در دستورالعمل حقوق جنگ وزارت دفاع آمریکا نیز تصریح شده است.

^{۳۷} Lebanon 2026 | Financial Tracking Service

^{۳۸} WHO releases US\$800,000 from its Contingency Fund for Emergencies for Iran

شاید تعجب‌آور نباشد که سایر نهادهای سازمان ملل نیز به‌طور کامل از گزارش‌کردن کمک‌های بشردوستانه اختصاص‌یافته به ایران در سامانه خدمات ردیابی مالی (FTS) که توسط دفتر سازمان ملل برای هماهنگی امور بشردوستانه (اوچا) مدیریت می‌شود و جریان کمک‌ها و منابع مالی را رصد می‌کند، خودداری کرده‌اند.

کمیساریای عالی سازمان ملل متحد برای پناهندگان (UNHCR) – که با فاصله، بزرگ‌ترین نهاد عملیاتی سازمان ملل در ایران است – ظاهراً در وضعیت انکار و فلج‌شدگی قرار دارد. این نهاد که با کمبود شدید نیروی انسانی مواجه است، ظاهراً کار چندانی جز انتشار دوره‌ای گزارش‌های وضعیت بشردوستانه انجام نداده است.^{۳۹} صندوق کودکان سازمان ملل متحد (UNICEF)، که از سوی مجمع عمومی سازمان ملل مأموریت دارد از حمایت از حقوق کودکان و تأمین نیازهای اساسی آنان دفاع کند، در ایران هم در بسیج اراده سیاسی و هم در تأمین منابع مادی ناکام مانده و تنها نخستین بیانیه مطبوعاتی اختصاصی خود درباره ایران را هنگام اعلام آتش‌بس منتشر کرده است.^{۴۰} کمیته بین‌المللی صلیب سرخ (ICRC) در ایران نیز تنها یک بیانیه صادر کرده که بر هزینه سنگینی که غیرنظامیان در میان تشدید خصومت‌ها متحمل می‌شوند تمرکز داشته است.^{۴۱}

شاید بارزترین نمونه بی‌عملی بشردوستانه، با توجه به مأموریت ویژه این نهاد [صلیب سرخ] برای حفاظت از جان و کرامت افرادی که تحت تأثیر مخاصمات مسلحانه قرار گرفته‌اند، این است که درخواست مالی نهضت [بین‌المللی] صلیب سرخ و هلال احمر برای فراخوان اضطراری پیچیده به ۱۲۰ میلیون فرانک سوئیس، معادل تقریباً ۱۵۰ میلیون دلار آمریکا، رسیده است؛ در حالی که نشانه اندکی وجود دارد که این درخواست به میزان کافی تأمین مالی شود.^{۴۲} در واقع، نخستین محموله اقلام امدادی اضطراری کمیته بین‌المللی صلیب سرخ برای جمعیت هلال احمر ایران تنها در ۱۴ آوریل تحویل داده شد.^{۴۳} هیچ‌یک از این اقدامات و تدابیر احتمالاً به‌صورت معنادار یا کافی به حفاظت از غیرنظامیان یا صیانت از حقوق آنان کمک نخواهد کرد.

health response - Iran (Islamic Republic of) | ReliefWeb

^{۳۹}. آخرین گزارش‌ها و به‌روزرسانی‌ها را می‌توان در این‌جا یافت:

Situation Middle East Situation (<https://data.unhcr.org/>)

^{۴۰}. UNICEF Stands With Iran's Children as Ceasefire Offers Path to Recovery

^{۴۱}. Iran: Civilians are paying a heavy price amid escalating hostilities - ICRC in Iran | ICRC in Iran

^{۴۲}. Iran, MENA | Complex Emergency - Revised Emergency Appeal (MDRIR018) -Iran (Islamic Republic of) | ReliefWeb

^{۴۳}. Iran: ICRC delivers the first batch of emergency relief items to Iranian Red Crescent Society - Iran (Islamic Republic of) | ReliefWeb

[بی عملی بشردوستانه و مسئولیت جامعه بین‌المللی]

در غیاب نسبی یک مسیر روشن برای اقدام یا هدایت سیاسی از سوی جامعه بین‌المللی، نمی‌توان هزینه بی عملی جمعی را دست کم گرفت. سازمان ملل و جامعه بین‌المللی در انجام تعهد خود و ضرورت اخلاقی مداخله در برابر جنگ غیرقانونی آمریکا/اسرائیل علیه ایران ناکام مانده‌اند.

در مرکز تمامی اقدامات بشردوستانه، اصول بنیادین بشردوستی، بی‌طرفی، بی‌غرضی و استقلال^{۴۴} قرار دارند. این اصول که ریشه در حقوق بین‌الملل بشردوستانه دارند، در شرایط اضطراری اهمیت عملیاتی دارند و بر تعهد به تأمین نیازهای کمک‌رسانی و حفاظتی جمعیت‌های آسیب‌دیده، به‌صورت مشخص و مستقل از انگیزه‌های سیاسی، استوارند. ضرورت بشردوستانه^{۴۵} که مبنای اخلاقی اکثر سازمان‌های بشردوستانه است، ایجاب می‌کند که کمک‌رسانی بدون قید و شرط، هر جا و هر زمان که مورد نیاز باشد، ارائه شود.

اهرم فشار و پوشش قهرآمیز آمریکا بر جامعه بین‌المللی عاملی کاملاً واقعی است و تقریباً بدون وقفه ادامه دارد؛ در حالی که اصل اخلاقی بنیادین بی‌طرفی در عمل، در عملیات‌های امدادی معاصر، اغلب رعایت نمی‌شود. سازمان‌های بین‌المللی، به‌ویژه سازمان ملل متحد، همچنان تا حد زیادی به تأمین مالی آمریکا وابسته‌اند؛ حتی با وجود کاهش‌های عمده در کمک‌های داوطلبانه اخیر. این وابستگی به فلج‌شدن جمعی منجر شده و الگویی خطرناک برای نظامی ایجاد کرده است که در حفظ صلح و امنیت عملاً از کارآمدی افتاده است.

دیگر[سازوکارهای بین‌المللی بشردوستانه] برای[تحقق] اهدافشان مناسب نیستند، به نظر می‌رسد تعداد انگشت‌شماری از کشورهای قدرتمند، کل یک بخش را برای منافع سیاسی کوتاه‌مدت خود دستکاری کرده‌اند و ظاهراً ایالات متحده در مرکز و جلودار این ماجرا قرار دارد. اما در بحران‌های بشردوستانه با اهمیت حیاتی، که هزینه عدم اقدام با جان‌های ازدست‌رفته سنجیده می‌شود، عدم اقدام و ادعاهای بی‌طرفی را نمی‌توان به سادگی با انفعال/بی‌ارادگی و سکوت^{۴۶} برابر دانست. در ظاهر، ایران امروز تازه‌ترین نمونه چشمگیر از تفاوت‌های عمده در میزان کمک‌رسانی در مقایسه با شدت نیازهاست؛ آن هم در شرایطی که جامعه بین‌المللی در برابر دستورکارهای آمریکا و اسرائیل تسلیم شده است.

^{۴۴} The fundamental principles of humanity, impartiality, neutrality, and independence

^{۴۵} The humanitarian imperative

^{۴۶} passivity and silence

کاهش رنج و پرداختن به ریشه‌های آن از طریق محکوم کردن بی‌عدالتی‌ها – و در نتیجه ایجاد ظرفیت بالقوه برای ایجاد تحرک عملیاتی به‌منظور تغییر سیاسی – باید از اهمیت اساسی برخوردار باشد. هرچند در نگاه نخست، معضل اخلاقی میان بی‌طرفی و حمایت سیاسی ممکن است این دو را ناسازگار با یکدیگر نشان دهد، رویکردی عمل‌گرایانه‌تر می‌تواند آنها را مکمل یکدیگر بداند: همزیستی هر دو دیدگاه به نفع قربانیان خشونت است.

بی‌طرفی باید ابزاری برای اقدام باشد؛ در غیر این صورت، خطر آن وجود دارد که به یک پوشش ظاهری تبدیل شود. تلاش‌های بشردوستانه قرار است فعال باشند – از طریق شهادت‌دادن و بیان واقعیت‌ها، در چارچوب مفهوم فراگیر^{۴۷} (témoinage) – و با جلب توجه به جنایات فجیع، اقدام [بشردوستانه] را تقویت و الزامی کنند. در واقع، بی‌تفاوتی اخلاقی آشکار جامعه بین‌المللی ظاهراً آن را در تقویت وضعیت موجود رنج غیرنظامیان ایرانی و مصونیت آمریکا و اسرائیل از پاسخ‌گویی، همدست کرده است.

در تلاش برای توجیه حملات آمریکا و اسرائیل علیه ایران، سیاستمداران آمریکایی کوشیده‌اند از ادبیاتی با ماهیت بشردوستانه استفاده کنند و مدعی شوند که اقدامات آنها زمینه‌ساز آزادی جمعیت سرکوب‌شده ایران بوده است.^{۴۸} مشابه استدلال‌هایی که در آغاز جنگ آمریکا علیه عراق در سال ۲۰۰۳ مطرح شد، مداخله بشردوستانه^{۴۹} هم به‌عنوان اقدامی مجاز و هم به‌عنوان یک وظیفه اخلاقی توصیف شده است.

اما حمله نظامی به ایران، برخلاف الزامات دکترین مسئولیت به حمایت (R2P) و با وجود فقدان مجوز شورای امنیت سازمان ملل، معیارهای سنتی قابل اعمال را هم در خصوص «حقوق حاکم بر توسل به زور»^{۵۰} و هم از حیث «حقوق حاکم بر جنگ و نحوه انجام آن»^{۵۱} برآورده نمی‌کند.

بی‌عملی بشردوستانه و ناکامی سازمان ملل و سایر نهادها در اتخاذ موضعی اخلاقی، نه تنها خطر همدستی در تداوم اقدامات خشونت‌آمیز غیرقانونی را به همراه دارد، بلکه خطر فرسایش کامل ارزش‌هایی را نیز ایجاد می‌کند که بشردوستی مبتنی بر اصول^{۵۲} بر آنها استوار است.

^{۴۷}. این واژه فرانسوی در بردارنده معانی چون شرح گزارش یک واقعه یا شهادت و تصدیق یک امر می‌باشد. (توضیح افزوده بر متن)

^{۴۸} Six key lines from Trump's statement on Iran strikes
(<https://www.bbc.com/news/articles/c620d3nnw80o>)

^{۴۹} Humanitarian intervention

^{۵۰} Jus ad bellum

^{۵۱} Jus in bello

^{۵۲} Principled humanitarianism

افزون بر این، [اجرای] تعهدات حقوقی جامعه بین‌المللی مبنی بر اینکه نه در ارتکاب اعمال متخلفانه بین‌المللی یاری یا مساعدت کند و نه در آن مشارکت داشته باشد، و همچنین تعهد به همکاری برای پایان‌دادن از طریق ابزارهای قانونی به نقض‌های جدی قواعد آمره^{۵۳} حقوق بین‌الملل عام – از جمله قواعد بنیادین حقوق بین‌الملل بشردوستانه – به‌طرز آشکاری غایب بوده‌اند.

علاوه بر این، فقدان یک استناد روشن و مستمر به اصل مسئولیت حمایت در واکنش به حملات آمریکا و اسرائیل علیه ایران، ضعف‌های بنیادین این دکترین را آشکار کرده و استدلال‌های مربوط به نقصان و محدودیت آن را تأیید می‌کند. با وجود شدت و اهمیت جهانی خشونت‌ها، هیچ‌گونه فراخوانی از سوی مدافعان مرتبط با مسئولیت به حمایت – از جمله شبکه جهانی نقاط کانونی مسئولیت به حمایت^{۵۴} – برای اعمال اقدامات معنادار بازدارنده به‌منظور حفاظت از جمعیت غیرنظامی و اموال آنان صورت نگرفته است. این امر واقعیت ساختاری‌ای را منعکس می‌کند که بر اساس آن، اجرای مسئولیت به حمایت نه به مقیاس یا شدت آسیب^{۵۵} بلکه به اراده سیاسی و هم‌راستایی قدرت‌ها وابسته است.

در مواردی که نقض‌ها به دولت‌های قدرتمند و متحدان آنها منتسب باشند یا منافع آنان را درگیر کنند، این دکترین عملاً از کار می‌افتد. در چنین شرایطی، استناد گزینشی به مسئولیت به حمایت، استفاده ابزاری از آن را آشکار می‌کند؛ به این معنا که در مواردی که مداخله از نظر سیاسی مطلوب است، به کار گرفته می‌شود و در مواردی که مستلزم رویارویی با طرف‌هایی است که توان مقاومت یا وتوی پاسخ‌گویی را دارند، کنار گذاشته می‌شود. گزینش‌گری و جانبداری^{۵۶} در تعیین اینکه چه زمانی اصول حقوقی و اخلاقی به‌رسمیت شناخته شده باید اعمال شوند، به‌وضوح جایگاه این اصول را تضعیف می‌کند و در عین حال، موضع سیاسی جانبدارانه‌ای را آشکار می‌سازد که خود را در قالب یک هنجار اخلاقی جهان‌شمول پنهان کرده است. حملاتی با این مقیاس در محیط‌های شهری، صرفاً تنش میان ادعاهای مربوط به اقتدار اخلاقی و اقداماتی را که بنیان‌های اصلی حقوق بین‌الملل بشردوستانه را تضعیف می‌کنند، تشدید کرده‌اند.

^{۵۳} Jus cogens

^{۵۴} <https://www.globalr2p.org/the-global-network-of-r2p-focal-points/>

^{۵۵} The scale or severity of harm

^{۵۶} Selectivity and partiality

- Abraham L, Breeden A, Erden B, Patil A, Triebert C, Wood D, Yourish K. (2026). "Iran's schools and hospitals in Ruins, times analysis shows". The New York Times. <https://www.nytimes.com/interactive/2026/04/09/world/middleeast/us-israel-strikes-iran-structures-damage.html>.
- Al Jazeera. (2026). "Iran demands international action after attacks impact hospitals, school". March 02. <https://www.aljazeera.com/news/2026/3/2/iran-demands-international-action-after-attacks-impact-hospitals-schools>.
- Al Jazeera. (2026). "US-Israel attacks on Iran: Death toll and injuries live tracker". March 01. https://www.aljazeera.com/news/2026/3/1/us-israel-attacks-on-iran-death-toll-and-injuries-live-tracker?utm_source=copilot.com.
- Arab News. (2026). "Defense Minister Katz: We're awaiting US green light to 'return Iran to Stone Age'". April 23. <https://www.arabnews.com/node/2641032/middle-east>.
- Bateman T, Bush D. (2026). "Six key lines from Trump's statement on Iran strikes". BBC News. February 28. <https://www.bbc.com/news/articles/c620d3nnw80o>.
- Bose N, Holland S. (2026). "Trump says Iran could be 'taken out' on Tuesday, Hegseth says major strikes to come". Reuters. April 06. <https://www.reuters.com/world/us/trump-says-iran-could-be-taken-out-tuesday-night-2026-04-06/>.
- Charalambous P, Inal K, Alcini C, Looft C. (2026). "Worst-case scenario: 23 oil and gas sites targeted since beginning of Iran conflict, experts say". ABC News. March 23. <https://abcnews.com/International/worst-case-scenario-23-oil-gas-sites-targeted/story?id=131308766>.
- Cordaid. (2024). "Iran: Civilians are paying a heavy price amid escalating hostilities-ICRC in Iran". <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1>.
- Doughty-Wagner F. (2026). "Statement of the President of the American Branch of the international law association regarding the United States attack on Iran". ABILA Statement. March 06. <https://www.ila-americanbranch.org/statement-of-the-president-regarding-the-united-states-attack-on-iran/>. Fars News Agency. Telegram: View @farsna.
- FTS: Financial Tracking Service. (2026). "Labanon 2026". April. <https://fts.unocha.org/countries/124/summary/2026>.
- Guardian. (2026). "Donald Trump says 'a whole civilization will die' if Iran ignores demands". April 07.

<https://www.theguardian.com/world/2026/apr/07/israel-warns-iran-lives-at-risk-if-they-use-trains-trump-deadline>.

Hobson C. (2022). “The moral untouchability of the responsibility to protect”. *Journal of Intervention and Statebuilding*. 16(3): 368-385.
<http://dx.doi.org/10.1080/17502977.2021.2015146>.

Human Rights Watch. (2026). “US: Cluster munitions plan a deadly regression”. February 09. <https://www.hrw.org/news/2026/02/09/us-cluster-munitions-plan-a-deadly-regression>.

Human Rights Watch. (2026). “The true price of the Iran war for oil, people and the environment”. March 09. <https://www.hrw.org/news/2026/04/13/iran-israels-oil-depot-strikes-endanger-environment-health>.

IAEA Statement. (2023). “Hezbollah: The strategic anatomy of a transnational proxy and terror army”. May 21.
<https://www.iaea.org/newscenter/statements/statement-on-the-situation-in-iran-13-june-2025>.

ICRC. (n.d.). “The Geneva conventions and their commentaries”.
<https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries>.

Illingworth R. (2025). *Strengthening the Responsibility to Protect: A Transitional Cosmopolitan Approach*. Routledge.

International Commission on Intervention and State Sovereignty. (2021). “The responsibility to protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty”. <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/>.

Islamic Republic of Iran’s Ministry of Foreign Affairs. (2026).
https://geneva.mfa.gov.ir/files/mfageneva/newsattachment/2026042216213579045827631.pdf?utm_source=copilot.com.

JRS. (2005). “ICRC Customary International Humanitarian Law”. <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1>.

Kershner I. (2026). “Israeli officials said U.S. was told about South Pars attack”. *The New York Times*. March 19.
<https://www.nytimes.com/2026/03/19/world/middleeast/israel-iran-south-pars-gas-field-trump.html>.

Koop D, Hranjski H, Naishadham S, Alves V. (2026). “US Central Command says it will begin a blockade of Iranian ports on Monday”. *AP News*. April 12.
<https://apnews.com/live/iran-war-israel-trump-04-12-2026>.

McBrien T. (2026). “Trump administration releases 2026 national defense strategy”. *Lawfare*. January 24. <https://www.lawfaremedia.org/article/trump->

administration-releases-2026-national-defense-strategy.

Mehr News. Telegram: View @enmehrnews.

Mehr News. Telegram: View @mehrnews.

Moradi-Lakeh M, Majdzadeh R, Farzanegan MR, Naghavi M. (2025). "Iran and beyond: Perilous threats to population health". The Lancet. 406(10507).

[https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(25\)01387-X/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(25)01387-X/fulltext).

Nereim V. (2026). "Vital water desalination plants in Iran and Bahrain are attacked". The New York Times. March 08.

<https://www.nytimes.com/2026/03/08/world/middleeast/desalination-plants-iran-bahrain.html>.

OHCHR. (2026). "Iran: Children must never be collateral damage, UN committee says". March 04. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2026/03/iran-children-must-never-be-collateral-damage-un-committee-says>.

OHCHR. (2026). "UN experts denounce aggression on Iran and Lebanon, warn of devastating regional escalation". March 12. https://www.ohchr.org/en/press-releases/2026/03/un-experts-denounce-aggression-iran-and-lebanon-warn-devastating-regional?utm_source=chatgpt.com.

reliefweb. (2026). "Escalation in the Middle East and beyond-situation report (10 April 2026)". April 13. <https://reliefweb.int/report/iran-islamic-republic/escalation-middle-east-and-beyond-situation-report-10-april-2026>.

reliefweb. (2026). "Iran: ICRC delivers the first batch of emergency relief items to Iranian Red Crescent Society". April 14. <https://reliefweb.int/report/iran-islamic-republic/iran-icrc-delivers-first-batch-emergency-relief-items-iranian-red-crescent-society>.

reliefweb. (2026). "Iran, MENA | Complex emergency-revised emergency appeal (MDRIR018)". April 14. <https://reliefweb.int/report/iran-islamic-republic/iran-mena-complex-emergency-revised-emergency-appeal-mdrir018>.

reliefweb. (2026). "WHO releases US\$800,000 from its contingency fund for emergencies for Iran health response". April 13. <https://reliefweb.int/report/iran-islamic-republic/who-releases-us800000-its-contingency-fund-emergencies-iran-health-response>.

reliefweb. (2024). "UNHCR Middle East situation: Emergency flash update #12 as of 14 April 2026". April 14. <https://reliefweb.int/report/iran-islamic-republic/unhcr-middle-east-situation-emergency-flash-update-12-14-april-2026>.

Reuters. (2026). "Trump gives Iran until Tuesday night to open Strait of Hormuz, WSJ reports". April 05. <https://www.reuters.com/world/middle-east/deadline-iran-open-strait-hormuz-is-tuesday-evening-trump-tells-wsj-2026-04-05/>.

Roff H. (2013). *Global Justice, Kant and the Responsibility to Protect: A Provisional Duty*. Routledge.

Sajadi HS, Majdzadeh R. (2022). “Health system to response to economic sanctions: Global evidence and lessons learned from Iran”. *Global Health*. 18(107). <https://doi.org/10.1186/s12992-022-00901-w>.

Security Council Report. (2007). “S/2007/721: UN Documents”. August 31. <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/Gen-S2007-721.php>.

Triebert C, Ismay J. (2026). “New U.S. missile hit Iranian sports hall and school, analysis shows” *The New York Times*. March 29. <https://www.nytimes.com/2026/03/29/world/middleeast/us-precision-strike-missile-iran-lamerd.html>.

UNHCR. (2026). “Middle East situation”. May 05. https://data.unhcr.org/en/situations/middle_eastern.

UNICEF. (2026). “UNICEF stands with Iran’s children as ceasefire offers path to recovery”. April 08. <https://www.unicef.org/iran/en/press-releases/unicef-stands-irans-children-ceasefire-offers-path-recovery>.

United Nations. (n.d.). “A/RES/60/1.2005 world summit outcome”. <https://peacemaker.un.org/en/documents/ares601-2005-world-summit-outcome>.

United Nations. (n.d.). “United Nations charter (full text)”. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.

US Department of War. (2026). “Secretary of War Pete Hegseth and Chairman of the Joint Chiefs Air Force Gen. Dan Caine Hold a Press Briefing”. March 13. <https://www.war.gov/News/Transcripts/Transcript/Article/4434484/secretary-of-war-pete-hegseth-and-chairman-of-the-joint-chiefs-air-force-gen-da/>